Kultur som betingelse i suicidologien

Anmeldelse ved Kim Larsen

Redaktørene av boken **Suicide and culture. Understanding the context** viser til at kultur er et neglisjert tema i suicidologien i en tid hvor biologiske modeller er blitt så utbredt. De ønsker med boken å fremme viktigheten av i økende grad å studere kulturelle faktorer i suicidologien.

Kultur er essensielt i alt mennesket foretar seg. Som sosialantropologen Clifford Geertz slår fast i et mye brukt sitat: "There is no such thing as a human nature independent of culture ... We are ... incomplete or unfinished animals who complete or finish ourselves through culture." (1973, s. 49). Mennesket står i det samme forholdet til kultur som fisken gjør til vannet. Å oppdage vannets eksistens ville for fisken være en umulig kognitiv oppgave; vannet er selvsagt og tatt for gitt, det er umulig for fisken å tenke seg kategorien "ikke-vann". Det samme prinsippet gjelder for mennesket og kulturen. Vi er "neddykket" i kulturen, den omslutter oss og blir tatt for gitt på en måte som gjør det vanskelig å oppnå en analytisk distanse og et metaperspektiv som bevirker at vi kan gripe dens betydning. Siden kulturelle faktorer er helt essensielle samtidig som de er vanskelig å erkjenne, risikerer man at suicidologien "går over bekken etter vann" og fokuserer på mindre viktige, men mer synlige faktorer, mens man neglisjerer nærmere og viktigere faktorer som kultur.

Mennesket kan ikke leve uten mening og er avhengig av å skape fenomenologisk og subjektiv mening til sitt liv og til verden rundt seg. Den sosiokulturelle kontekst vi vokser opp i er en essensiell premissleverandør til hvordan vi oppfatter verden, noe som igjen ligger til grunn for våre handlinger. Som redaktørene skriver: "... People are not born isolated from their cultural context, and they do not die nor chose to die in a cultural vacuum." (s. 268). Eksempler på betydningen av kultur i det suicidologiske fagfeltet er det ikke vanskelig å finne. Selvmordsratene i et land og forskjellen i selvmordsrater mellom forskjellige land er overraskende stabile, selv over lang tid. En tenker seg gjerne at selvmordsratene i et land vil fluktuere

som følge av mer temporære fenomener som økonomisk lavkonjunktur, finanskriser, arbeidsledighet, etc. Det skjer, men i langt mindre grad enn en skulle tro – det er stabilitet og ikke fluktuasjon som slår en i sammenligningen av selvmordsrater over tid. Dette kan illustreres ved en sammenligning av dagens tall med den selvmordsstatistikken Durkheim (1897/1951) la til grunn i sin klassiske sosiologiske studie *Selv mordet*. En finner også en sammenheng mellom kultur og selvmord ved at forskjellige kulturer har forskjellig "preferanse" for bestemte selvmordsmetoder, for eksempel skyting i USA og utsprang fra høyt sted i Asia. Dette har med metodenes tilgjengelighet å gjøre, men ikke bare det; ulike metoder har også ulik grad av symbolsk eller kulturell akseptabilitet. For eksempel er det blant inuittene i Nord-Canada en enda høyere skytevåpenutbredelse enn i USA, mens skyting som selvmordsmetode er langt mindre utbredt hos inuittene enn den er i USA. I land hvor hending er benyttet som dødsstraff er hending mindre benyttet som selvmordsmetode. En lignende sammenheng ser en ved forskning på såkalte "hot-spots" for selvmord, hvor mennesker oppsøker bestemte steder for å utføre selvmord. I dag er Golden Gate-broen i San Francisco det mest kjente eksemplet på dette. Som Ermina Colucci påpeker: "...it is not just the "physical" availability of a method that determines its use, but the "mental" availability and representation of the method also plays an important role. The social and cultural belief system of the individual will also have an influence here." (s. 181–182). Det er også slik at befolkningsgrupper som emigrerer over tid endrer selvmordsadferd i retning av det mønstret som er typisk for det landet de emigrerer til. Kulturer varierer også med hensyn til hva som er vanlige motiver for selvmord; ære i Japan, familiekonflikter og hevnmotiv i Asia, og tapsopplevelser og meningsløshet i Vesten, for å forenkle en del. En finner også selvmordsmetoder som er kulturspesifikke, for eksempel seppuku og hara-kiri i Japan og suttee (eller sati) i India.

Ermina Colucci & David Lester (Red)
med Heidi Hjelmeland og B. C. Ben Park:

**Suicide and culture.
Understanding the context**

69 sider. Heftet.

Gøttingen: Hogrefe. 2013.

ISBN: 978-0-88937-436-2.

Alt dette tyder på at kultur blir et sine qua non når en skal forstå og forske på selvmord.

Boken er delt i to deler. Første del (kapittel 1–4) består av refleksjoner og begrunnelser om hvorfor en i høyere grad bør studere kulturelle variabler i suicidologien, og forskjellige måter dette kan gjøres på. Del to (kapittel 5–8) består av forskning på spesifikke tema og problemstillinger. Hele hundre sider går med til Ermina Coluccis sammenlignende studie av selvmord i tre kulturer: Italia, Australia og India (kapittel 5). Hun kombinerer kvantitative metoder (spørreskjema med faste kategorier) med kvalitative metoder (fokusgrupper) for blant annet å undersøke forsøkspersonenes erfaring med selvmord (selvmord hos familie og venner, egen suicidalitet), holdninger til selvmord og hva som blir oppfattet som typiske grunner til selvmord, samt personenes tanker om hvordan man kan forhindre selvmord. Forfatteren undersøker også hvilken type hjelp personene anser som den mest hensiktsmessige for suicidalitet.

Det fremkommer her mange interessante forskjeller mellom de tre kulturer; forskjeller som kan ha stor betydning for valg av praktiske selvmordsforebyggende tiltak og strategier i de tre landene. I kapittel 6 presenterer David Lester en komparativ studie av suicidalitet hos studenter i USA og Kuwait, og i påfølgende kapittel studerer samme mann en kulturspesifikk selvmordsmetode; sati i India. I det siste kapittelet foretar B.C. Ben Park en analyse av den firedoblingen av selvmordsraten som har funnet sted i Sør Korea de siste tyve år (fra 7,4 per 100 000 i 1989 til 31,0 i 2009), og setter dette i sammenheng med markante sosiokulturelle omveltninger i den samme perioden.

Forfatterne argumenterer overbevisende for at studiet av kultur er essensielt i suicidologien og for at kvalitative metoder burde benyttes for å gripe meningsaspektet ved suicidalitet og selvmord, noe som vil føre til en forbedret forståelse og derved til mer effektive forebyggingstiltak. Dette er det lett å være enig i. Imidlertid etterlater noe av forfatternes argumenta-

sjon mot den tradisjonelle psykiatrien og særlig biologiske og medisinske modeller en liten bismak ved at den kan virke litt overdrevet, "over the top" og "J'accuse"-aktig. Det virker som om noen av forfatterne har sett seg kraftig lei på vår naturvitenskapelige og rasjonalistisk instrumentalistiske tidsånd, på kvanitative metoders dominans i suicidologien, og på rebiologiseringen av psykiatrien etter 1960-tallets vekt på miljø, sosiokulturelle faktorer og hermeneutisk samfunnsvitenskap. Også dette er det lett å være enig med forfatterne i, men det kan virke mot sin hensikt når argumentasjonen truer med å bli for lite nyansert og enkelte ganger også tenderer mot å bli stråmannspreget. En slik angrepsposisjon vil heller ikke tjene integrasjon og syntese mellom kvalitative og kvantitative metoder, men tvert imot kunne føre til polarisering.

Det er uunngåelig i denne type artikkel-samlinger, og også i denne boken varierer kvaliteten på kapitlene en god del. Utvalget preges også av liten tematisk enhet, og det gjøres en del markante tematiske

hopp, slik at boken kunne ha profitert på at kapitlene hadde vært bedre sydd sammen ved overliggende kommentarer fra redaktørene. En viss disproportjonalitet foreligger også; ca. hundre av bokens 269 sider omfattes av et enkelt kapittel (kapittel 5).

Selv om boken ikke helt innfridde mine høye forventninger, er dette like fullt en svært vesentlig bok. Kultur er for lite studert i suicidologien til tross for det utmerkede forklaringspotensiale og den potensielle nytteverdi for forebyggingstiltak som kulturen rommer. **Suicide and culture. Understanding the context** bidrar til å kaste lys over et hyperviktig felt.

Referanser:

- Durkheim, E. (1897/1951). *Suicide. A study in sociology*. New York. Free Press. Norsk forkortet utgave: *Selv mordet*. En sosiologisk undersøkelse. Utvalg og innledning ved Dag Østerberg. Oslo: Gyldendal. 1978.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.

FOTO: COLOURBOX